

Натюрморт у творчості Жана Батіста Сімеона Шардена

Особливістю образотворчого мистецтва XVIII ст. є театральність, орієнтованість на сценічну гру, акторство. Свої ролі впевнено виконують на полотнах багатьох художників наяди, німфи, кавалери та дами. Достатньо навіть швидко глянути на роботи уславленого Антуана Ватто, щоб переконатись у високій театральній грі, грі галантній та витонченій. У той же час, а саме: у 30-ті роки XVIII ст., вже чітко проглядаються нові тенденції у розвитку літератури та мистецтва, які орієнтовані на відображення реалістичних образів, правди самого життя. Епоха Просвітництва, з її захистом природного права та інтересів простих людей, має за необхідне перегляд всіх цінностей, усіх умовностей віку, що минув. Роботи Ж.-Ж. Руссо виспівують радощі простого життя, істинних природних відносин [3]. Простота та природність стають нормою смаків суспільства. А у французькому суспільстві продовжує творити майстер, якому у своїй творчості нема чого змінювати на догоду новому часу та новим смакам. Мова йде про Жана Батіста Сімеона Шардена. Він народився у 1699 р., і таким чином застав ще кінець правління Людовика XIV. Але, переглядаючи картини Шардена, важко одразу сказати, сучасником якої епохи він був. Основною темою його творчості були жанрові сцени, наповнені підкресленою сценічністю, та натюрморти, де часто розігрувались маленькі побутові інсценування.

Отже, метою статті є розгляд особливостей натюрморту в творчому доробку Шардена.

Початок кар'єри живописця пов'язаний саме з натюрмортами, які на цьому етапі мали велику схожість з полотнами фламандських майстрів. В мистецтвознавчій літературі неодноразово

згадується випадок, який трапився з Шарденом в період початку його діяльності. Молодий художник представив свої натюрморти в Академію мистецтв і не одразу наголосив на своєму авторстві. Вважається, що академіки прийняли його картини за роботи старої фламандської школи [4, с. 81]. Класичним для цього періоду є його картина «Буфет» 1728 р. Вона в повній мірі відображає багатство та розкіш шарденівського натюрморту. Але саме у цей період, оволодівши усіма прийомами по створенню вишуканого декоративного, театрального натюрморту, Шарден все більш шукає скромності, повсякденної краси оточуючого світу. Все більший інтерес визивали у нього прості речі, прості сюжети, на перший погляд, прості композиції. На вершині своєї творчості, яка припала на 50–60-ті рр., він став прихильником абсолютної простоти. Мистецтвознавець В. Н. Лазарев порівнював лаконізм Шардена з лаконізмом іспанських полотен Сурбарана. Він писав: «Вибір предметів строгий та скупий: один або пара посудів, декілька плодів, іноді ніж або ложка. Нічого не можливо ні додати, ні відняти... Посуд, начиння і вишукана їжа... підібране і розміщено так, щоб рівновага була ідеальною, щоб кожен предмет і вся постановка були природними і у той же час знайденими (в просторі, на поверхні, в кольорових сполученнях) остаточно і безповоротно, як строга математична формула» [1, с. 308]. Саме такими стають згодом роботи Шардена. Відомо, що Шарден працював дуже неспішно. Робота над картиною починалась ним ще задовго, як рука торкалась пензля. Спочатку майстер розставляв предмети. Слід відзначити, що при всій елементарності, композиції Шардена ніколи не повторювались. Вірогідно, майстер приділяв багато часу саме розстановці предметів. І в цьому його робота більше нагадує роботу скульптора. Предмети повинні були нагадувати єдину пластичну групу, єдиний ансамбль. І саме на цьому етапі вже можна розгледіти великого знавця речей, майстра, який саме у них бачив величезні перспективи для творчого пошуку.

У Шардена кожен предмет звучить по-своєму. А колір, фактура, світові відблиски створюють неповторну симфонію звучання предметів. Коли всі ці короткі музичні п'єси зібра-

ні майстром на полотні, сполучені між собою кольоровими рефlekсами, відблисками, тінями — на картині починає звучати концерт. «Важко уникнути уявлення, що живописні композиції Шардена мають щось спільне з камерними п'єсами Баха» [2, с. 23]. Невибагливі предмети, скромні кольорові гармонії, нейтральний фон — все це разом переносить глядача в особливу атмосферу тиші і гармонійного миру повсякденних речей. Натюрморти Шардена мають ще одну особливість. Існує багато прекрасних натюрмортів, які сприймаються як атрибути чийсь чужої історії життя. На них зображені коштовне начиння, прекрасні плоди. Вони створені, щоб підкреслити багатство та вишуканість життя хазяїна будинку. Полотна Шардена не створені вражати та похвалитись. Навпаки, на них створена така атмосфера, що надає можливості згадати смак фруктів чи пирогів, зануритись у спогади, відтворити буденне життя. Споглядальний спокій наповнює полотна майстра. Сам живопис передає відчуття незвичайної матеріальності речей. Саме завдяки цьому предмети мають неймовірно реалістичний вигляд. В мистецтвознавстві існує багато спроб і намагань розпізнати секрет живопису Шардена. Більшість дослідників помічали, що у майстра всі предмети віддзеркалюються один в одному. Відблиски металу падають на фрукти, прозорі об'єми скла або виноградної грони обмінюються світловими променями з поверхнями цегляного або порцелянового посуду. Так з'являється небувала реалістичність полотен Шардена. Кожен предмет здатен сконцентрувати у собі кольорове життя свого оточення. Ось і виходить, що кожна річ існує не сама по собі. Вона, з одного боку, самоцінна і самобутня, а з другого — вона частина загальної історії картини. «Підвладні цій руці прийоми прості, але різноманітні і використовуються завжди доречно... Ця майстерність некваплива і вдумлива» [4, с. 92].

Отже, в натюрмортах Шардена немає розподілу на «низький побут» та «високе мистецтво». Він не признає принципової різниці між «грубою прозою» побуту та піднесеною поезією життя. Все, що зображено на його картинах, призначено для щоденного використання і спілкування, для життя з цими пред-

метами. І, разом з тим, звичайні побутові речі не втомлюються нагадувати про велике диво. Диво звичайних людських радощів і самого життя.

1 Лазарев В. Н. Старые европейские мастера / Виктор Никитич Лазарев. — М. : Искусство, 1974. — 359 с.

2. Лазарев В. Н. Шарден / Виктор Никитич Лазарев. — М. : Издательство Государственного музея изобразительных искусств имени А. С. Пушкина, 1947. — 94 с.

3. Руссо Ж.-Ж. Юлия, или Новая Элоиза / Жан-Жак Руссо [Пер. с фр. Н. Немчиновой и А. Худадовой]. — М. : Художественная литература, 1968. — 776 с.

4. Якимович А. Шарден и Французское Просвещение / Александр Клавдианович Якимович. — М. : Искусство, 1981. — 143 с.

